

ПОСТАННЯ ПСИХОСОФІЙНОГО ДИСКУРСУ ТОЛЕРАНТНОСТІ

Фурман Анатолій

Західноукраїнський національний університет

м. Тернопіль, Україна

anatoliy_furman@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0003-1550-6955>

Шаюк Ольга

Західноукраїнський національний університет

м. Тернопіль, Україна

olgashayuk@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0002-9015-4219>

Мета. У дослідженні вперше окреслено проблемне поле започаткування психософійного дискурсу толерантності, який науково проєктується розгорнути за вчинковим принципом В. А. Роменця, а також за методологічними підходами, нормативами і засобами вітакультурної методології наукової школи А. В. Фурмана.

Методи. Для реалізації мети наукового пошуку були використані методи: психологічного аналізу, проблемно-комунікативного синтезу, індуктивного переходу від конкретного до загального, логіко-змістової дедукції як сходження від загального до одиничного і конкретного, канонічного вчинення у його психософійному витлумаченні.

Результати. В контексті актуальності створення новітньої моделі/концепції толерантності системно розглянуто найбільш значущі точки її генези в найважливіших вимірах філософського та наукового осмислення, тенденції розуміння та інтерпретації цього ковітального феномену людського повсякдення, його формовияви суспільного уреальнення і суб'єктного життєзреалізування. Водночас толерантність розкрито і як важливий концепт сучасного теоретичного мислення і професійного методологування, а також як інтегральну особистісну рису-якість. Однак найважливіша авторська ідея, що сформульована як надзавдання дослідження, полягає в тому, щоб обґрунтувати вчинок толерантності як вузловий осередок життєдіяльності і в першому предметному наближенні визначити його психософійні контури за допомогою системного набору методів: критичного аналізу, рефлексивного синтезу, логічної та емпіричної індукції, смислової дедукції з використанням

інтелектуальних засобів мислєдїяльностї і професїйного методологїчного моделювання. Внаслїдок отримано теоретичне обґрунтування моделї вчинку толерантностї як взаємодоповнення чотирьох компонентів – ситуацїйного, мотивацїйного, дїяльного і пїслядїяльного. Таке структурне узмїстовлення канонїчно органїзованого вчинення уможливило висвітлення векторів психософїї толерантностї, аргументування продуктивностї розробки психософїйного напрямку вивчення толерантностї як свїтоглядної унїверсалїї, котра спїввїдносить ментальнї і мовленнєвї, емоцїйнї та інтелектуальнї, рацїональнї та їррацїональнї, екзистенцїйнї та моральнї складовї їсторичного досвїду людства, збагачує масову свїдомїсть уявленнями про прийнятнї форми, методи і засоби соцїальних учинків, ситуацїйної взаємодїї та порозумїння, а вїдтак програмує життя всїх і кожного згїдно їз законами гуманностї, солїдарностї, спївдружностї.

Висновки. Проведене дослїдження доводить, що евристичний напрям конструктивної розробки розлогої проблематики людської толерантностї є не так її детальним психологїчним вивченням, як психософїйним осмисленням, цїннїсним наповненням і вчинково-канонїчним зреалїзуванням великих спїльнот, малих груп і кожної особистостї зокрема. Саме це дає змогу свїтоглядно програмувати життєвий шлях зрїлої особи, яка стала на шлях розсудливого вчинення.

Ключовї слова: толерантнїсть, особистїсть, буття, учинення, психософїя, вчинок, свїдомїсть.

Furman Anatoly, Shayuk Olga. Formation of psychosocial discourse of tolerance.

Purpose. This is a study for the first time that outlines the problematic field of the beginning of the psychosocial discourse of tolerance which is scientifically projected to be developed according to the action principle of V.A. Roments, methodological approaches, standards and means of vitfcultural methodology of the scientific school A.V. Furman.

Methods. To realize the purpose of scientific research were used as methods: psychological analysis, problem-communicative synthesis, inductive transition from specific to general, logical-semantic deduction as the ascent from general to individual and specific, canonical commission in its psychosocial interpretation.

Results. In the context of the urgency of creating the latest model/concept of tolerance are systematically considered the most important points of its genesis in the most important dimensions of philosophical and scientific understanding, tendencies of understanding and interpretation of this covital phenomenon of human everyday life, and its manifestation of social and subjective realization. At the same time, tolerance is revealed as an important concept of modern theoretical thinking and professional methodology, as well as as an integral personal trait-quality. However, the most important author's idea was formulated as the overriding task of research, to justify the act of tolerance as a nodal center of life and in the first subject approximation to determine its psychosocial contours using a systematic set of

methods: critical analysis, reflexive synthesis, logic and empiricism. semantic deduction with the use of intellectual means of thinking and professional methodological modeling. As a result, a theoretical substantiation of the model of tolerance as a complement of four components - situational, motivational, active and post-action. This structural interpretation of canonically organized action allowed to identify the vectors of the psychosophy of tolerance to assert the productivity of the psychosophical direction of the study of tolerance as a worldview universality that correlates mental and speech, emotional and intellectual, rational and irrational, moral and existential components of human consciousness. It enriches the mass consciousness with ideas about acceptable forms, methods and means of social action, situational interaction and understanding, and thus programs the life of everyone according to the laws of humanity, solidarity, and commonwealth.

Conclusions. As a result of the study it was concluded that the heuristic direction of constructive development of extensive issues of human tolerance is not so much in its detailed psychological study, as in psychosophical understanding, value and canonical implementation of large communities and small groups and individuals. This makes it possible to programmatically program the life path of a mature person who has embarked on the path of conscious action.

Key words: tolerance, personality, being, deed, psychosophy, deed, consciousness.

Фурман Анатолий, Шаюк Ольга. Формирование психософийного дискурса толерантности.

Цель. В исследовании впервые очерчено проблемное поле возникновения психософийного дискурса толерантности, который научно проектируется развернуть за принципом поступка В.А. Роменца, методологическими подходами, нормативами и средствами витакультурной методологии научной школы А.В. Фурмана.

Методы. Для реализации цели научного поиска были использованы методы: психологического анализа, проблемно-коммуникативного синтеза, индуктивного перехода от конкретного к общему, логико-содержательной дедукция как восхождение от общего к единичному и конкретному, каноническому совершению в его психософийном истолковании.

Результаты. В контексте актуальности создания новейшей модели/концепции толерантности системно рассмотрены наиболее значимые точки ее генезиса в важнейших измерениях философского и научного осмысления, тенденции понимания и интерпретации этого ковитального феномена человеческой повседневности, его общественные и субъектные формы. В то же время толерантность раскрыта и как важный концепт современного теоретического мышления и профессионального методологирования, а также как интегральная личностная черта-качество. Однако важнейшая авторская идея, сформулированная как сверхзадача исследования, состоит в том, чтобы обосновать поступок толерантности как узловым очагом жизнедеятельности и в первом предметном приближении

определить его психософийные контуры с помощью системного набора методов: критического анализа, рефлексивного синтеза, логической и эмпирической дедукции с использованием интеллектуальных средств мыследеятельности и профессионального методологического моделирования. В результате получено теоретическое обоснование модели поступка толерантности как взаимодополнения четырех компонентов – ситуационного, мотивационного, деятельного и последятельного. Такое структурное содержание канонически организованного совершения позволило показать векторы психософии толерантности, аргументировать продуктивность разработки психософийного направления изучения толерантности как мировоззренческой универсалии, которая соотносит ментальные и языковые, эмоциональные и интеллектуальные, рациональные и иррациональные, моральные и экзистенциальные составные человеческого опыта, обогащает массовое сознание представлениями о приемлемых формах, методах и средствах социальных поступков, ситуационного взаимодействия и взаимопонимания, и таким образом программирует жизнь всех и каждого по законам гуманности, солидарности, содружества.

Выводы. В итоге проведенного исследования говорится, что эвристическим направлением конструктивной разработки проблематики человеческой толерантности есть не столько ее детальное психологическое изучение, сколько психософийное осмысление, ценностное наполнение и ее поступочно-каноническая реализация как крупными сообществами, так и малыми группами и каждой личностью в частности. Именно это позволяет мировоззренчески программировать жизненный путь зрелого лица, ставшего на осознанный путь реализации своей жизни.

Ключевые слова: толерантность, личность, бытие, учение, психософия, поступок, сознание.

Вступ. Цінування різноманітності підкреслює усвідомлення, визнання, розуміння та оцінювання людських відмінностей і обертається навколо створення інклюзивного середовища, в якому кожен відчуває себе шанованим. Йдеться про схвалення і прийняття чужої практики, думки та переконань, котре уможлиблюється через культивування людським загалом толерантності.

Толерантність – бажана в суспільстві й одна з небагатьох суперечливих цінностей, що її значення зрідка ставиться під сумнів. Однак, зважаючи на конкретні ситуації, сучасні інтерпретації толерантності можуть бути проблематичними для використання їх як інструментальних. Толерантність, яку здебільшого розуміють як повагу та ввічливість до інших, можна сприймати і як більш відповідний та ефективний інструмент для послаблення ворожого

напруження між окремими особами і групами; для того, щоб допомогти подолати минулий нерозв'язний конфлікт, не розчинити, а обмежити деструктивність суперечки, або, принаймні, призвести до позитивної динаміки. Однак і така промоція толерантності не має переконливих аргументів. Навпаки – існує багато різних причин, які роблять її універсальною, необхідною концепцією і ключовою цінністю людського загалу. Зокрема, йдеться про політичні і прагматичні, гносеологічні та епістемологічні, етичні та ін., котрі проаналізовані в рамках проєкту комплексного фундаментального дослідження толерантності як потенційної основи нової державної українотворчої ідеології (Фурман, 2013).

Оскільки проблема толерантності пов'язана не тільки з низкою принципів філософсько-світоглядних питань, а й із соціально-філософськими засадами пізнання буттєвих засновків мислєдїяльностї та свідомості толерантної особистості, то очевидним кроком на шляху довершеного теоретичного аргументування ціннісної вагомості толерантності для сьогодення є пошук та дослідження власне її психософійного дискурсу, що й зумовило мету цього дослідження.

Методи та процедура дослідження. У дослідженні застосовано методи психологічного аналізу, проблемно-комунікативного синтезу, індуктивного переходу від конкретного до загального, логіко-змістової дедукції як сходження від загального до одиничного і конкретного, канонічного вчинення у його психософійному витлумаченні.

Обговорення результатів. Толерантність – цивілізаційна норма сьогодення. Такою її оголосила ЮНЕСКО в Декларації про принципи толерантності 16 листопада 1995 року: «Толерантність – це повага, прийняття і розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, наших форм вираження і способів бути людиною» (ст. 1 п. 1). Відтоді цей день відзначається як Міжнародний день толерантності (Декларація принципів толерантності, 2015). Незважаючи на визнання на офіційному рівні й повсякденну актуальність, позиції толерантності не є міцними і стабільними. Вони розхитані насамперед практичним недотриманням толерантності на міждержавному рівні, в сутичках між представниками різних релігійних конфесій, у відверто ворожому ставленні до того, що відрізняється. На жаль, перелік фактів інтолерантності можна

продовжувати.

Та всупереч цьому, протягом останніх трьох століть її визнано однією з фундаментальних цінностей. У сучасній суспільній риторичі вона, як і раніше, посідає сильну позицію, хоча презентує доволі складну шкалу пріоритетів (Beaugrande, 1997; Garnsey, 2016; Milo, 2019). Проте тверде переконання в цінності толерантності дотепер не обґрунтоване відповідними теоретичними доказами, хоча задля прояснення розуміння і засад толерантності виконано багато досліджень як у світі, так і в Україні. Їх результати суттєві, але далеко не беззаперечні чи остаточні й здебільшого визначають тільки рівень готовності чи неготовності терпіти іншого і недостатньо виявляють глибинну сутність феномену толерантності. Водночас це спричинило чимало складнощів і протиріч, особливо коли йдеться про межі толерантності, тобто про те, наскільки і в яких ситуаціях толерантність має бути присутня та чи є в неї ліміти (Галицький, 2018; Мельник, 2012; Brown, 2009; Heyd, 1998). Крім того, неоднотайність проглядається і в обґрунтуванні засновків, передумов, чинників та механізмів дії-перебігу цього ковітального явища. Адже толерантність як ставлення і поведінка є складним явищем, оскільки містить контрастні компоненти прийняття і відторгнення, причини яких, як не парадоксально, знаходяться на різних рівнях – індивідуального і специфічного етичного комплексу особистості і загальнолюдської моралі (Шаюк, Фурман, 2019; Dalcourt, 2017; Forst, 2018; Guciykunst, Ting-Toomey, Chua, 2018).

Очевидним є той факт, що розвинена суспільна свідомість оформила уявлення про толерантність як моральну рису-якість, тобто як людську чесноту, котра характеризує прийняття однією особою або групою інтересів, переконань, вірувань, звичок інших людей чи спільнот і виражається в гуманному прагненні досягти взаємного порозуміння та узгодження різних мотивів, установок, орієнтацій, не вдаючися до насильства, пригнічення людської гідності й натомість використовуючи гуманітарні можливості – діалог, роз'яснення, співпрацю, взаємодопомогу. В абстрагуванні така «знята» форма соціальних відносин людей пізнається як процедура взаємодії частин зі своїм цілим. І перше, що тут доводиться виділяти, – нетотожність, з одного боку, реально існуючої людини самій собі як цілісності, а з іншого – людського світу до свого природного й суб'єктивного середовища існування.

Другим є те, що особливо важко стверджувати принципи толерантності в соціальній свідомості в контексті доктринального домінування такого джерела розвитку як насильство, агресія, оскільки основну логіку мислення в епоху постмодерну задали три великі конфліктологи: Чарльз Дарвін, який виклав концепцію розвитку тільки через виживання і боротьбу видів, Карл Маркс, який висунув ідею про розвиток тільки через антагонізм класів, через їхню боротьбу і конфлікт і Зигмунд Фройд, який у своїх працях показав, що тільки конфлікт між свідомістю і несвідомим рухає розвитком особистості (Смазнова, 2019; Witenberg, 2019).

Третє. Постійними предикатами суперечності стосовно людини і людського світу є, як було зазначено, дійсні умови її буття і форми повсякденного спілкування. Самі ці предикати непостійні, нестатичні, вони змінюються, сприяють або перешкоджають появі інших, перестають існувати або недовго зберігаються. Це цілковита закономірна властивість розвитку людських стосунків. Це пояснює те, що протягом усіх історичних змін суспільства в різні епохи в людських взаєминах домінували зовсім різні ідеї, ідеологеми, світогляди (Капто, 2011; Свендсен, 2016; Beaugrande, 1997; Ellis, 2004).

Очевидно, що проблемогенні процеси сьогодення сучасного світу впливають на мінливість і адаптивність багатьох світоглядних систем та настановлень. Промовисті факти напружених суспільних відносин указують на потребу діалогу, обміну думками з метою особистісного взаємозбагачення громадян, на нагальність більш глибокого розуміння суті вчинкових явищ, їх причин і наслідків. А це означає, що своєчасним є коригування і наукових уявлень про сутність толерантності, про дійсні суспільні зв'язки та узгодження з ідеями і принципами, які продукують національно-культурні, релігійні, соціальні, політичні, економічні реалії.

Першою спробою такого багатопредметного та міжнаукового розв'язання цієї проблеми став проєкт комплексного фундаментального дослідження толерантності як потенційної основи нової державної українотворчої ідеології, запропонований у 2013 році А. В. Фурманом (Фурман, 2013). Автор здійснив філософсько-методологічне обґрунтування генези толерантності як фактора сталого суспільного розвитку і чинника соціокультурної інтеграції українства в онтолого-феноменологічному, гносеолого-

ноуменологічному, психосоціальному та психософійному засадничих напрямках його рефлексивного мислєдїяльнїсного опрацювання. У зазначеному форматї також окремо аргументовано і презентовано продуктивнїсть розробки онтолого-феноменологічного напрямку вивчення толерантностї (Фурман, Шаюк, 2015). Зокрема, досліджено толерантнїсть як спосїб людського буття, а, отже, як вітакультурну форму його оприявнення у життєдїяльностї людини.

Водночас в аналітичних рамках окресленого теоретико-методологічного рефлексування толерантностї як онтофеноменальної форми буття ми ранїше обґрунтували її як засадничу цїннїсть сучасної культури, як усвідомлену, осмислену і вїдповїдальну життєву позицію, реалїзація якої в кожній окремїй ситуації має певний смисл і вимагає вїд толерантної особистостї благодатного пошуку смислу і прийняття будь-якого іншого людського свїту як рївноправного (Свендсен, 2016; Фурман, 2013; Фурман, Шаюк, 2015).

Дослідження толерантностї у форматї гносеолого-ноуменологічного напрямку дало змогу проаналїзувати її як важливе поняття сучасного філософського і теоретичного осмислення та професїйного методологування і презентувати в руслї гносеологічних, епїстемологічних, герменевтичних, етико-релятивїстських та синергетичних інтерпретацій (Шаюк, Фурман, 2018)). Таке логїко-змїстове взаємодоповнення суттєво поглиблює розумїння толерантностї і фундує її як концепт, що базується на інтелектуальних ресурсах онтологічних поглядів на реальну дїйснїсть і позицїонує її як певну гносеоноуменальну дїйснїсть, що уможливлєє усвідомлення і прийняття складностї й багатомїрностї як самої життєвої реальностї, так і варїативностї її сприйняття, розумїння та оцїнки рїзними людьми, а також вїдносностї, неповноти і суб'єктивностї особистих уявлєнь, персонїфікованих картин свїту.

Дослідження толерантностї в аспектї психосоціального теоретизування окреслєє її аналіз інтерпретаціями соціогенетичного, конфліктологічного, ксєнологїчного, інформаційно-комунїкативного то особистїсного пїдходів. Таке логїчне і змїстове поєднання сутнїсно поглиблює розумїння толерантностї й уможливлєє її репрезентацію як психосоціальної цїнностї, що характеризується терпимим ставленням до іншого, другого чи альтернативного і є важливою соціокультурною нормою, яка примножує і покращує результати спївробїтництва і загальнолюдського спїлкування, а тому постає в

суспільному житті як рамкова умова ефективності соціальних зв'язків, усталених і нових форм комунікативної взаємодії (Вітакультурна методологія, 2019; Сагановська, 2017; Смазнова, 2019). В особистісному вимірі вона закономірно самоорганізується як інтегральна риса індивідуального світу особистості, котра визначає її активну позицію у взаємостосунках з людьми незалежно від їхньої культурної, соціальної та національної приналежності, передбачає порозуміння в будь-яких, зокрема й у конфліктних умовах міжособистісної взаємодії (Шаюк, Фурман, 2019; Beaugrande, 1997; Witenberg, 2019).

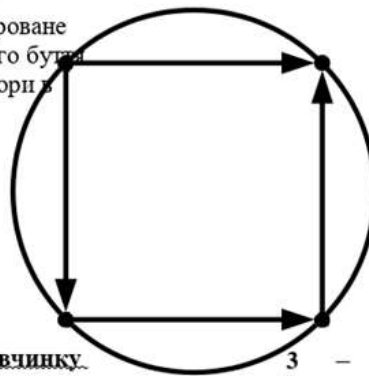
Органічною причиною і наступним очевидним кроком подальшого поглибленого дослідження толерантності в усіх складних взаємозв'язках і суперечностях її розвитку, а, щонайважливіше, вчинкового утвердження є те, що толерантність постає сьогодні не тільки теоретичним концептом, а й об'єктивно існуючим явищем, котре потребує як теоретичної рефлексії, так і певного практичного втілення. Як було зазначено, толерантність пов'язана з низкою принципів філософсько-світоглядних питань, які торкаються розуміння людини, її ідентичності, можливостей і меж пізнання, діалогу культур і цивілізацій, прояснення епістемологічної ситуації щодо понятійного горизонту толерантної свідомості та умов її збагачення в сучасному світі, виявлення її морально-етичної матриці, духовних джерел і вершинних психоформ (Вітакультурна методологія, 2019; Психологія вчинку, 2012; Shayuk, 2017; Milo, 2019; Žižek, 2008). Тож пошук власне психософійного дискурсу толерантності як учинення, соціально-філософських засад пізнання буттєвих засновків толерантної мислєдїяльності довершить теоретичну модель толерантності й уможливить пізнання її глибинної сутності.

Обґрунтування вчинку толерантності як вузлового осереддя буття через узмістовлення його ситуаційного, мотиваційного, діяльного і післядіяльного компонентів (див рис. 1): уможливить експериментальне дослідження її глибинних механізмів та адекватної інтерпретації отриманих результатів. Таку модель слушно взяти за основу для розбудови системи рекомендацій щодо створення нових соціальних технологій закорінення толерантності у свідомість людей, виховання її в кожного члена суспільства як права вільного вибору, як учинення не з примусу, а згідно з бажаннями і совістю, як

унікальної психодуховної практики для творення себе, світу та їхнього солідарного співіснування.

1 – ситуаційний компонент вчинку толерантності полягає в тому, що через своєрідне поєднання культурно-історичних, соціальних, індивідуальних умов та психологічних станів, властивостей, індивідуальної природи особистості інтелектуальними ресурсами створюється сукупність значущостей толерантного співжиття громадян як світоглядного орієнтиру, котрий спричинює певну форму суб'єктності окремої особистості – **вчинкової активності**, яка має спрямованість на діяння, центроване навколо унікальності людського буття та пошуку психосоціальної опори в ньому

4 – післядійовий компонент вчинку толерантності: вторинне, постдійове осмислення змісту здійснених учинкових дій, усвідомлення результатів вчинкового діяння та оцінювання, осмислення їх; реалізується через самоаналіз, критичне ставлення до власних дій; розвиває здатність усвідомлювати, оцінювати і вносити корективи у стратегію своєї поведінки, перебудовувати чи долати неадекватні установки, ставлення, конструкти.

2– мотиваційний компонент вчинку толерантності: усвідомлення та актуалізації певних стимулів та інтенцій учинкової активності, поєднання ідеалів, ідей, смислів, серед яких центральне місце посідають цінність поваги до людини як такої, вартості її прав і свобод, рівноправність у виборі світогляду і життєвої позиції, вагомість відповідальності за власне життя, визнання аналогічних можливостей розвитку і самоствердження за іншими людьми

3 – дієвий компонент вчинку толерантності – дієва система вмінь, норм і навичок і компетентностей, які об'єднують увесь поведінковий та мислєдіяльниий репертуар особистості і визначають її спрямованість до світу, установлення й урівноваження паритетно-сутнісних стосунків з ним, до конструктивних, солідарних та творчих форм, способів, засобів і механізмів учинкових актів і дій, до екзистенціальної та інтерперсональної комунікації;

Рис. 1. Структурне обґрунтування психософійних контурів учинку толерантності

Висновки і перспективи. Людина не може мислити себе незалежною від людського загалу, адже саме з ним вона перебуває у перманентному сутнісному зв'язку. Специфічні людські властивості – соціальність, розумність, моральність – витікають із природи світу і є свідченням її дотичності до фундаментальних тенденцій ковітального буття.

Водночас усвідомлення своєї причетності до всезагалу має спонукати людство до роздумів над можливістю благодатного співіснування, до розуміння, усвідомлення і пошанування інакшості в

ньому. Така стратегія співжиття вимагає глибоких змін у свідомості суспільства та особистості зокрема, звільнення її від претензії на зверхність не тільки в політичній та етичній риторичі, але й в основоположних уявленнях, в онтологічних і гносеологічних підвалинах, що означає формування толерантності як психософійної організованості, яка світоглядно програмуватиме життя кожного.

Психософія – це шлях до мудрості, шлях до того, як бути натхненним, спрямованим до світу в ролі активного, дійового партнера (В. А. Роменець). Постановля психософійного дискурсу пов'язано із філософсько-психологічним обґрунтуванням учинку толерантності, щонайперше з змістовленням його ситуаційного, мотиваційного, діяльного та післядіяльного компонентів.

Перспективи подальшого дослідження порушеної проблеми пов'язані з рефлексивно-методологічним опрацюванням двох теоретичних центрів:

а) виявлення внутрішніх умов повноцінного толерантного вчинення на рівні особистості як натхненого дійового партнера соціальних стосунків;

б) упрозорення системи уявлень про закономірності становлення та виявлення у толерантному вчинковому діянні особистості, групи, спільноти сутності людського буття в його ситуаційній, екзистенційній та канонічній довершеності.

Література

1. *Вітакультурна методологія. До 25-річчя наукової школи професора А. В. Фурмана: колективна монографія* (2019). Тернопіль: ТНЕУ.
2. Галицький, І. (2018). *Толерантність у правовому житті сучасної України: монографія*. Одеса: Fenix.
3. Декларація принципів толерантності (2015). *Психологія і суспільство*, 3, 59–61.
4. Капто, А. С (2011). Толерантність в контексті концепції «Культура світу». *Безпека Євразії*, 1, 175–181.
5. *Психологія вчинку: шляхами творчості В.А. Роменця: зб. ст./ упоряд. П. А. Мясоїд; відп. ред. А. В. Фурман* (2012). Київ: Либідь.
6. Сагановська, Т. П. (2017). Толерантність як важлива складова частина принципу ненасилля. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. Одеса, 19, 95-98.
7. Свендсен, Л. (2016). *Філософія свободи*. Львів: Видавництво Анетти Антоненко, Київ: Ніка-Центр.

8. Смазнова І. С. (2019). *Агресія і толерантність: філософсько-правовий дискурс*: монографія. Одеса: Фенікс.
9. Мельник В. (Ред.). (2012). *Толерантність як соціально-культурний феномен: світоглядно-методологічний аспект*: колективна монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка.
10. Фурман, А. В. (2013). Генеза толерантності та перспективи українотворення (комплексний проект). *Психологія і суспільство*, 1, 6–20.
11. Фурман, А. В., Шаюк, О. Я. (2015). Толерантність як предмет онтофеноменологічного дискурсу. *Психологія і суспільство*, 3, 31–61.
12. Shayuk, O. (2017). Vitacultural Horizons of Tolerance Conceptual Cognition. *Психологія і суспільство*, 1, 73-78. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2017.01.073>
13. Шаюк, О. Я., Фурман, А. В. (2018) Методологічні підходи до сутнісного пізнання толерантності у форматі гносеолого-ноуменологічного напрямку філософування. *Вітакультурний млин*, 20, 28–35.
14. Шаюк, О., Фурман, А. (2019). Методологічні підходи до сутнісного пізнання толерантності у рамках психосоціального теоретизування. *Психологія і суспільство*, 2, 5–27. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2019.02.005>
15. Beaugrande, R. (1997) *Text, Discourse, and Process, Toward a Multidisciplinary Science of Texts* (Advances in Discourse Processes). Publisher: Ablex Pub.
16. Brown, W. (2009). *Regulating Aversion: Tolerance in the Age of Identity and Empire*. Princeton University Press.
17. Dalcourt, G. J. (2017). *Tolerance*. New Catholic University of America Press
18. Ellis, A. (2004). *The Road to Tolerance: The Philosophy of Rational Emotive Behavior Therapy*. Prometheus Books.
19. Forst, R. (2018). *Toleranz im Konflikt: Geschichte, Gehalt und Gegenwart eines umstrittenen Begriffs*. Suhrkamp.
20. Garnsey, P. (2016). Religious toleration in classical antiquity. Persecution and toleration. *Studies in Church History*, 1–12.
21. Guciykunst, W. B., Ting-Toomey S., Chua E. (2018). Culture and interpersonal communication. Nevrbury Park.
22. Heyd, D. (1998). *Toleration: An Elusive Virtue* Kindle Edition. Princeton University Press.
23. Milo, D. S. (2019). *Good enough: the tolerance for mediocrity in nature and society*. Harward University Press.
24. Žižek, Sl. (2008). Tolerance as an Ideological Category. *Critical Inquiry*. *The University of Chicago Press*. 34(4), 660–682 <https://doi.org/10.1086/592539>
25. Witenberg, R. T. (2019). *The Psychology of Tolerance: Conception and Development*: <https://doi.org/10.1007/978-981-13-3789-5>

Referenses

1. Furman, A.V. & Furman, O.I. & Shandruk S.K. & Co (Eds.). (2019)

Vitakulturna metodolohiia: antolohiia. Do 25-richchia naukovoï shkoly profesora A. V. Furmana [Vitacultural methodology: an anthology. To the 25th anniversary of professor A.V. Forman's Scientific School]. Ternopil: TNEU. [in Ukrainian].

2. Ghalyckyj, I. (2018). Tolerantnistj u pravovomu zhytti suchasnoji Ukraïny: monohrafija [Tolerance in the legal life of modern Ukraine: a monograph]. Odesa: Feniks. [in Ukrainian].

3. Deklaracija pryncypiv tolerantnosti [Declaration of principles on tolerance] (2015). *Psykhologhija i suspiljstvo*, 3, 59–61. [in Ukrainian].

4. Kapto, A. S (2011). Tolerantnistj v konteksti koncepciji «Kuljtura svitu» [Tolerance in the context of the concept "Culture of the world"]. *Bezpeka Evraziji*, 1, 175–181. [in Ukrainian].

5. Miasoid, P.A. & Furman A.V. (Eds). (2012) *Psykholohiia vchynku: shliakhamy tvorchoſti V.A. Romentsia [Psychology act: the way of creativity, of Romenets V.A.]*. Kyiv: Lybid. [in Ukrainian].

6. Saghanovs'ka, T. P. (2017). Tolerantnistj jak vazhlyva skladova chastyna pryncypu nenasyllja [Tolerance as an important part of the principle of non-violence]. *Aktualjni problemy filosofiji ta sociologhiji*. Odesa, 19, 95–98. [in Ukrainian].

7. Svendsen, L. (2016). *Filosofija svobody [Philosophy of freedom]*. Ljviv: Vydavnytstvo Anetty Antonenko, Kyjiv: Nika-Centr. [in Ukrainian].

8. Smaznova I. S. (2019). Ahresiia i tolerantnist: filosofsko-pravovyï dyskurs: monohrafiia [Aggression and tolerance: philosophical and legal discourse: a monograph] Odesa: Feniks. [in Ukrainian].

9. Batsevych, F.S. & Hrabovska, S.L. & Darmoriz, O.V. & Co.(Eds.) (2012). *Tolerantnistj jak socialjno-kuljturnyj fenomen: svitoghljadno-metodologhichnyj aspekt: kolektivna monohrafija [Tolerance as a socio-cultural phenomenon: worldview and methodological aspect: a collective monograph]*. Ljviv: LNU imeni Ivana Franka. [in Ukrainian].

10. Furman, A. V. (2013). Gheneza tolerantnosti ta perspektyvy ukraïnotvorennja (kompleksnyj proekt) [Genesis of tolerance and prospects of Ukrainian formation (complex project)]. *Psykhologhija i suspiljstvo*, 1, 6–20. [in Ukrainian].

11. Furman, A. V., Shajuk, O. Ja. (2015). Tolerantnistj jak predmet ontofenomenologhichnogho dyskursu [Tolerance as a subject of ontophenomenological discourse]. *Psykhologhija i suspiljstvo*, 3, 31–61. [in Ukrainian].

12. Shayuk, O. (2017). Vitacultural Horizons of Tolerance Conceptual Cognition. *Psykhologhija i suspiljstvo*, 1, 73–78. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2017.01.073> [in English].

13. Shajuk, O. Ja., Furman, A. V. (2018). Metodologhichni pidkhody do sutnisnogho piznannja tolerantnosti u formati ghnoseologho-noumenologhichnogho naprjamu filosofuvannja [Methodological approaches to the essential knowledge of tolerance in the format of epistemological and noumenological direction of philosophizing]. *Vitakuljturnyj mlyn*, 20, 28–35. [in Ukrainian].

14. Shajuk, O., Furman, A. (2019). Metodologichni pidkhody do sutnisnogho piznannja tolerantnosti u ramkakh psykhosocialjnogho teoretyzuvannja. *Psykhologhija i suspiljstvo*, 2, 5–27. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2019.02.005> [in Ukrainian].
15. Beaugrande, R. (1997) *Text, Discourse, and Process, Toward a Multidisciplinary Science of Texts (Advances in Discourse Processes)*. Publisher: Ablex Pub.
16. Brown, Wendy (2009). *Regulating Aversion: Tolerance in the Age of Identity and Empire*. Princeton University Press.
17. Dalcourt, G. J. (2017). *Tolerance*. New Catholic University of America Press.
18. Ellis, A. (2004). *The Road to Tolerance: The Philosophy of Rational Emotive Behavior Therapy*. Prometheus Books.
19. Forst, R. (2018). *Toleranz im Konflikt: Geschichte, Gehalt und Gegenwart eines umstrittenen Begriffs*. Suhrkamp.
20. Garnsey, P. (2016). Religious toleration in classical antiquity. Persecution and toleration. *Studies in Church History*, 1–12.
21. Guciykunst, W. B., Ting-Toomey S., Chua E. (2018). *Culture and interpersonal communication*. Nevrbury Park.
22. Heyd, D. (1998). *Toleration: An Elusive Virtue Kindle Edition*. Princeton University Press.
23. Milo, D. S. (2019). *Good enough: the tolerance for mediocrity in nature and society*. Harward University Press.
24. Žižek, Sl. (2008). Tolerance as an Ideological Category. *Critical Inquiry*. *The University of Chicago Press*. 34(4), 660-682 <https://doi.org/10.1086/592539>
25. Witenberg, R. T. (2019). *The Psychology of Tolerance: Conception and Development*. <https://doi.org/10.1007/978-981-13-3789-5>

Received: 30.10.2021

Accepted: 15.11.2021